

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА

Шутенко Андрій Леонідович

УДК 338.2

**УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ І РЕФОРМУВАННЯМ
ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА РЕГІОНУ**

08.00.05 – розвиток продуктивних сил
і регіональна економіка

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Полтава – 2007

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Харківській національній академії міського господарства Міністерства освіти і науки України, м. Харків

Науковий керівник доктор технічних наук, професор
Торкатюк Володимир Іванович,
Харківська національна академія міського
господарства МОН України, завідувач кафедри економіки буді-
вництва

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Бубенко Павло Трохимович, Північно-Східний
науковий центр НАН і МОН України (м. Харків), директор

кандидат економічних наук
Білянський Олександр Максимович,
Міністерство з питань житлово-комунального
господарства України, заступник міністра (м.Київ)

Захист відбудеться 20 вересня 2007 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 44.052.03 у Полтавському національному технічному університеті імені Юрія Кондратюка МОН України за адресою: 36011, м. Полтава, Першотравневий проспект, 24

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка МОН України за адресою: 36011, м. Полтава, Першотравневий проспект, 24

Автореферат розісланий 15 серпня 2007 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.В.Комеліна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах становлення і розвитку ринкових відносин в Україні особливу соціально-економічну значущість набуває дослідження проблем ефективного функціонування такої регіональної системи, як житлово-комунальне господарство (ЖКГ). Відсутність системної, цілеспрямованої державної політики з формування ринкових відносин в галузі й хронічний брак фінансових ресурсів зумовили глибоку кризу комунальних підприємств країни і як результат – нездатність забезпечення населення житлово-комунальними послугами в необхідному обсязі та відповідної якості.

Вихід житлово-комунального господарства з кризового стану, в якому воно перебуває до цього часу практично в усіх регіонах України, багато в чому буде визначатися організаційно-економічними передумовами, що закладаються в процес його реформування. Принципи, ідеї і підходи, сформовані на державному рівні, повинні перевірятися реальною практикою реформування житлово-комунального господарства в регіонах і конкретних містах, де насамперед виробляються та реалізуються житлово-комунальні послуги.

Розв'язання проблемної ситуації потребує нових методів управління житлово-комунальним господарством, які базуються на принципах самофінансування, державного і громадського контролю, розвитку конкурентоспроможного середовища на основі демонополізації галузі, принципах соціальних гарантій.

Проблеми регіональної політики й розвитку житлово-комунального господарства досліджено в наукових працях багатьох учених-економістів і практиків. Вагомий внесок у вирішення цієї проблематики внесли А.Є.Ачкасов, О.М.Білянський, В.М.Бабаєв, С.Д.Бушуєв, П.Т.Бубенко, П.П.Борщевський, В.І.Большаков, В.М.Геєць, Д.Ф.Герасемчук, Б.І.Данилишин, В.П.Дубіщев, С.І.Дорогунцов, М.М.Єрмошенко, В.М.Кірнос, Є.Є.Клюшниченко, П.С.Коваленко, Л.М.Корецький, І.В.Корінько, М.Л.Косматенко, Р.Р.Ларіна, І.І.Лукінов, В.К.Мамутов, Т.В.Момот, В.І.Нудельман, В.П.Ніколаєв, П.П.Олійник, Г.І.Онищук, В.О.Онищенко, В.А.Петросов, І.Д.Павлов, С.С.Піліграм, І.М.Писаревський, М.П.Пан, А.В.Степаненко, І.В.Сергієнко, В.Т.Семенов, О.М.Тищенко, М.Ф.Томчук, В.І.Торкатюк, Р.Б.Тян, Є.П.Уваров, С.А.Ушацький, Л.Г.Чернюк, Л.Н.Чернишов, Г.М.Семчук, С.Т.Епоян та ін.

Проте ця проблема залишається недостатньо вивченою і потребує подальшого поглибленого дослідження, що обумовило актуальність обраної теми дисертації, вибір мети і напрямків досліджень.

Головна ідея дисертації – підвищення ефективності функціонування житлово-комунального комплексу України.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Наукові дослідження, викладені в дисертації, виконані згідно з напрямком наукової роботи Харківської національної академії місь-

кого господарства за замовленням Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України в межах державної бюджетної теми “Проведення наукового дослідження реформування житлово-комунальної сфери, шляхів її інноваційного розвитку й організаційних форм функціонування” (2004-2005 рр., номер державної реєстрації 0105U008362). В рамках цієї теми автором були обґрунтовані й розвинуті теоретичні та методичні положення щодо удосконалення організаційно-економічного механізму управління житлово-комунальним комплексом і розроблена комплексна імітаційна модель його функціонування.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є теоретичне обґрунтування і розробка науково-методичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного механізму управління розвитком і реформуванням житлово-комунального господарства регіону в цілому та окремих його підприємств, які здатні забезпечити комплексне вирішення завдань по наданню житлово-комунальних послуг населенню відповідно до встановлених нормативів і національних стандартів.

Для реалізації мети вирішувались такі наукові та практичні завдання:

- аналіз тенденцій розвитку житлово-комунального господарства України в цілому і в окремих регіонах та формулювання перспективних напрямків реформування існуючого житлово-комунального господарства на основі вивчення вітчизняного і зарубіжного досвіду;
- обґрунтування загальної концепції узгодження економічних інтересів споживачів, виробників житлово-комунальних послуг і держави як основи регіональної тарифної політики;
- розробка імітаційної моделі функціонування підприємств ЖКГ з урахуванням специфіки сфери житлово-комунальних послуг регіону та основних напрямків реформування житлово-комунального господарства;
- формування плану сценарних експериментів на імітаційній моделі функціонування підприємств ЖКГ з метою узгодження економічних інтересів споживачів, виробників житлово-комунальних послуг та органів місцевого самоврядування;
- систематизація організаційних основ функціонування систем житлово-комунальних комплексів на регіональному і міському рівнях та формулювання концептуальних положень підвищення ефективності ринкових регуляторів розвитку житлово-комунального господарства за рахунок створення інституту уповноважених керуючих компаній;
- запровадження механізму реструктуризації житлово-комунальних підприємств в керуючі компанії та оцінка його ефективності;
- впровадження результатів наукових досліджень дисертаційної роботи в реальних виробничих умовах та навчальному процесі.

Об’єкт дослідження – процеси розвитку і реформування житлово-комунального господарства в регіоні та виникаючі при цьому зміни організаційно-економічних взаємодій між виробни-

ками і споживачами житлово-комунальних послуг, а також органами влади і місцевого самоврядування.

Предмет дослідження – в межах обраного об'єкта дослідження – організаційно-економічні відносини учасників житлово-комунального господарства щодо підвищення ефективності його функціонування.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення вітчизняного й закордонного досвіду існуючих положень і нормативів, методичних підходів відносно програм розвитку й реформування житлово-комунального господарства (для обґрунтування актуальності теми, мети й завдань дослідження); методи системного аналізу (для подання житлово-комунального господарства як системи, де-композиції її на системи і підсистеми, ідентифікації проблем і конструювання процесу їхнього вирішення, а також виділення синергетичних ефектів взаємодії у складних системах); метод математичної статистики (для обробки й аналізу вихідних даних, виявлення тенденцій і закономірностей у поведженні досліджуваних показників, обґрунтування вірогідності отриманих результатів); методи системної динаміки (для розробки моделей підсистем житлово-комунального господарства); методи імітаційного моделювання, спрямований експеримент на імітаційній моделі (для аналізу й прогнозу розвитку житлово-комунального господарства при реалізації різних стратегій його розвитку та реформування).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні нових науково-методичних рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-економічного механізму управління розвитком та реформуванням житлово-комунального господарства регіону в цілому та окремих його підприємств на основі розробки нових організаційних структур управління, впровадження ринкових відносин в житлово-комунальному господарстві, зокрема:

вперше:

- з позицій загальної теорії систем розроблена та реалізована імітаційна модель житлово-комунального комплексу, що дозволяє прогнозувати розвиток та оновлення його інфраструктури в умовах зміни зовнішнього середовища і прийнятих виробничих та інвестиційних рішень. На відміну від існуючих наукових розробок, модель дозволяє вдосконалювати тарифно-цінову політику в регіоні за рахунок узгодження економічних інтересів споживачів, виробників і органів місцевого самоврядування і оцінити фінансове забезпечення регіональних програм розвитку і реформування житлово-комунального господарства;

удосконалено:

- методику проведення на імітаційній моделі житлово-комунального комплексу експериментів на засадах сценарно-стратегічного підходу, що виявило можливість значного зменшення дотацій комунальним підприємствам на покриття планових збитків за рахунок прийнятих інвестиційних рішень, направлених на зменшення непродуктивних втрат при виробництві житло-

во-комунальних послуг;

- загальну концепцію узгодження економічних інтересів споживачів, виробників житлово-комунальних послуг та органів місцевого самоврядування з урахуванням дотаційного, тарифного й соціального механізму для одержання узгодженого рішення;

- організаційну структуру процесу функціонування житлово-комунального комплексу, заснованого на впровадженні інституту керуючих компаній як ефективного способу розвитку ринкових відносин в житлово-комунальному господарстві в регіоні, формування конкурентних основ і розширення кола учасників господарчого процесу;

одержали подальший розвиток:

- використання систем франчайзингу як інструменту розповсюдження передових технологій керуючих компаній у сфері обслуговування житлового фонду регіону;

- механізм реструктуризації підприємств житлово-комунального комплексу в керуючі компанії, а також алгоритм оцінки ефективності реструктуризації, який базується на методі порівняльного аналізу й імітаційного моделювання та сценарно-стратегічного підходу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати роботи були схвалені й використані виробничо-комерційною фірмою “Харківжитлоторг” (акт впровадження №36 від 24.06.2006 р.) при аналізі та дослідженні інвестиційних проектів у її структурних підрозділах; державним комунальним підприємством “Харківкомуночиствод” (акт впровадження №1732 від 24.07.2006 р.) при реалізації інвестиційно-технологічних енергозберігаючих проектів; науково-технічною корпорацією “Модернізація і розвиток” (акт впровадження №141/5 від 24.07.2007 р.) при реалізації реінжирингу системи управління виробничими структурами; ТОВ “Харківбуддп-проект” (акт впровадження №177 від 07.08.2006 р.) при перед проектним аналізі інвестиційно-технологічних процесів обстеження об’єктів міського житлового фонду; при виконанні держбюджетної науково-дослідної роботи за замовленням Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України “Проведення наукового дослідження реформування житлово-комунальної сфери, шляхів її інноваційного розвитку й організаційних форм функціонування” (довідка №1/ЕБ-ХНАМГ від 12.02.2007 р.) – автором розроблена комплексна імітаційна модель функціонування житлово-комунального комплексу.

Ряд положень дисертаційного дослідження щодо визначення економічного механізму функціонування підприємств ЖКГ використовуються в навчальному процесі Харківської національної академії міського господарства при викладанні курсів “Економіка будівництва” і “Життєвий цикл міського житлового фонду” (довідка № 7 від 01.02.2007 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійно підготовленою науковою працею, в якій викладено авторський підхід до вирішення важливого наукового і практичного завдання – вдосконалення організаційно-економічного механізму управління розвитком та

реформуванням житлово-комунального господарства регіону в цілому та окремих його підприємств у контексті ринкових реформ, які відбуваються в Україні. Сукупність отриманих наукових результатів є підсумком авторського аналізу науково-практичних проблем, пов'язаних з розвитком і реформуванням регіональних житлово-комунальних комплексів, та шляхів вирішення відповідних практичних завдань. Положення та рекомендації, відображені в тексті дисертації і подані до захисту, отримані особисто автором. Висновки й положення дисертації мають самостійний характер.

З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертаційному дослідженні використані тільки ті ідеї та положення, які отримані автором особисто, що визначено у списку опублікованих праць.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації були повідомлені й позитивно оцінені на наступних науково-теоретичних та науково-практичних конференціях і семінарах: третьому міжнародному науковому конгресі “Теорія і практика державного керування” (Харків, 26 лютого 2003 р.); на Міжнародній науково-практичній конференції “Основні системно-технічні напрямки вдосконалення диверсифікаційних процесів будівельних підприємств на шляху їхньої трансформації до ринкових відносин” (Харків, 21-23 жовтня 2003 р.); 59-й науково-технічній конференції Харківського державного технічного університету будівництва і архітектури (Харків, 14-16 квітня 2004 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Забезпечення умов ефективності росту підприємств будівельної галузі на основі вдосконалення економічних структур” (Харків, 19-22 жовтня 2004 р.); науково-технічній конференції, присвяченій 75-річчю Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури (Харків, 15-17 березня 2005 р.); 66-й науково-технічній конференції, присвяченій 75-й річниці КНУБА (Київ, 19-20 квітня 2005 р.); XXXIII науково-технічній конференції викладачів, аспірантів і співробітників Харківської національної академії міського господарства (Харків, 11-13 травня 2006р.); міжнародній науково-практичній конференції “Економіка будівельної галузі на шляху її інтеграції до синергетичних систем” (Харків, 17-19 жовтня 2006р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційної роботи опубліковані в 24 наукових публікаціях, з них 7 публікацій у спеціалізованих наукових виданнях, 8 тез в матеріалах наукових конференціях загальним обсягом 39,6 друк. арк., з яких автору особисто належить 10,44 друк. арк.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації складає 196 сторінок комп'ютерного тексту, в тому числі 172 сторінки становить основний текст, який включає 8 таблиць і 69 рисунків, з яких одна таблиця і один рисунок займають всю площу сторінки. Список використаних джерел з 258 найменувань викладено на 17 сторінках, 6 додатків – на 7 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі дана загальна характеристика дисертаційної роботи, обґрунтовано вибір теми дослідження та її актуальність, визначені мета, задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження, охарактеризовані наукова новизна і практичне значення, представлено інформацію про їх апробацію і впровадження в практику.

У першому розділі „Аналіз стану житлово-комунального господарства України і проблем його реформування” охарактеризовано технічний і фінансовий стан підприємств галузі, проблеми фінансового оздоровлення, описано існуючі підходи до вирішення проблем оновлення інфраструктури галузі та виконано аналіз чинного законодавства України у сфері надання житлово-комунальних послуг стосовно організаційно-фінансових аспектів.

Аналіз стану галузі (на прикладі основних підгалузей – теплоенергетики та водопровідно-каналізаційного господарства) показав стійкі негативні тенденції: скорочення обсягів послуг, зростання витрат, невідшкодованість їх тарифами, недоотримання доходів та накопичення негативних результатів господарської діяльності підприємств.

Виходячи з цього, в роботі розглянуто особливості функціонування і реалізації програм реформування ЖКГ регіонів та міст України в сучасних ринкових умовах. На основі узагальнення наявних теоретичних напрацювань та практичного вітчизняного та закордонного досвіду обґрунтовані основні напрямки розвитку і реформування житлово-комунального комплексу, а саме: організація ефективного управління у сфері виробництва і надання житлово-комунальних послуг; поглиблення демонополізації ЖКГ; створення конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг; забезпечення беззбиткового функціонування підприємств ЖКГ; технічне переоснащення ЖКГ; наближення показників використання енергетичних і матеріальних ресурсів на виробництво житлово-комунальних послуг до вимог Європейської Союзу.

У другому розділі „Теоретичні і методичні основи реформування регіональних житлово-комунальних комплексів” досліджені теоретичні та методичні аспекти реформування житлово-комунальних господарств, розглянута ієрархічна структура загальнодержавної програми розвитку і реформування житлово-комунального господарства України, складовими частинами якої є обласні програми, які, в свою чергу, складаються з програм районів і міст обласного підпорядкування, а останні – з заходів технічного, організаційного і фінансового характеру, що охоплюються стратегічними планами галузевих підприємств на даній території.

Автором обґрунтована роль економічних механізмів, під якими розуміють сукупність взаємопов'язаних економічних методів управління процесами, що забезпечують досягнення мети на засадах узгодження інтересів його учасників, досліджено співвідношення загальних та окремих економічних механізмів. На рис.1 показано загальний механізм функціонування житлово-комунального господарства.

Рис.1. Загальний економічний механізм функціонування
житлово-комунального господарства

Для уточнення впливу різних параметрів як внутрішнього, так і зовнішнього середовища на процес функціонування житлово-комунального комплексу використовують економіко-математичні методи, що дозволяють виділити чотири основних напрямки моделювання, а саме: стан і динаміка житлового фонду; тарифна політика держави; підприємства житлово-комунального господарства та їх інфраструктура; бюджет області, району або міста.

В якості основного предмету дослідження загального економічного механізму автором розглядається тарифно-ціновий механізм як найбільш вагомий і концентруючий в собі гострі конфлікти суб'єктів ринку житлово-комунальних послуг.

Існуючий тарифно-ціновий механізм є незбалансованим і не узгоджує інтереси виробників, споживачів житлово-комунальних послуг і держави – присутнє зміщення в бік завищення тарифу. Автором розроблена концептуальна схема тарифно-цінового механізму та принципіальні варіанти узгодження інтересів виробників і споживачів житлово-комунальних послуг. В загальній формі концептуальна схема наведена на рис.2, де W_1 – межа необхідного об'єму фінансування для забезпечення відтворення житлово-комунального господарства, W_2 – верхня межа платежів, порушення яких призводить до виникнення боргів.

Для нормального відтворення фондів підприємство повинно мати розмір фондів $\Phi > W_1$; для нормального здійснювання платежів S необхідно дотримання нерівності $S < W_2$. Якщо $W_1 < W_2$, тоді величина різниці $W_2 - W_1$ є областю узгодження рішень або компромісу (рис. 2, а). Якщо $W_1 > W_2$, то задача узгодження при заданих умовах не має рішення (рис. 2, б), потрібний зовнішній вплив, наприклад, у вигляді дотацій держави.

Рис.2. Концептуальна схема тарифно-цінового механізму узгодження інтересів виробників, споживачів житлово-комунальних послуг та держави

Автором запропоновано процес розв'язання цього конфлікту, який полягає у впровадженні інвестиційних проектів, направлених на зменшення непродуктивних втрат при виробництві та постачанні житлово-комунальних послуг.

Для підтримки регіонального управління розвитком і реформуванням житлово-комунального комплексу автором розроблена концептуальна модель функціонування регіонального житлово-комунального комплексу. Особливість цієї моделі полягає в комплексному підході, що враховує тісні взаємні зв'язки предметних областей, які розглянуті в економічному механізмі функціонування житлово-комунального комплексу.

Як інструмент модельного дослідження автором був обраний метод імітаційного моделювання. Імітаційна модель житлово-комунального господарства, що містить понад 70 співвідношень різних типів, які згруповані в вісім блоків (рис.3), побудована з використанням методу системного

аналізу, який дозволив розглядати житлово-комунальне господарство регіону як систему, провести декомпозицію її на підсистеми, включити її в систему вищого рівня, а також виділити взаємні зв'язки між системами та підсистемами.

Рис. 3. Блок-схема основних взаємозв'язків імітаційної моделі функціонування житлово-комунального господарства

Мета імітаційної моделі полягає в тому, щоб провести дослідження тарифно-цінового механізму щодо узгодження інтересів виробників, споживачів житлово-комунальних послуг і держави та фінансового забезпечення реалізації інвестиційних проектів з оновлення комунальних мереж та житлового фонду. Держава в імітаційній моделі представлена блоком зовнішнього джерела інвестицій і дотацій. В реальній ситуації цей блок може бути, наприклад, бюджетом розвитку міста. В імітаційній моделі важливим є блок інвестиційної діяльності по реновації комунальних мереж та житлового фонду, через який реалізуються проекти оновлення інфраструктури комунальних підприємств та житлового фонду регіону.

В зв'язку з тим, що одним із важливих важелів узгодження інтересів виробників і споживачів житлово-комунальних послуг в тарифно-ціновому механізмі є зменшення непродуктивних втрат, автором був введений в імітаційну модель блок енергозбереження, за допомогою якого проведено дослідження використання потенціалу енергозбереження не тільки для реновації комунальних мереж, але й можливості зменшення дотацій держави на покриття планових збитків комунальних підприємств.

Треба відзначити, що деякі блоки, а саме: блок зовнішнього джерела інвестицій і дотацій та блок населення і соціальної підтримки не являються безпосередньо однією з житлово-комунальних підсистем, однак без них житлово-комунальне господарство не може функціонувати.

Всі підсистеми, які входять до імітаційної моделі, розкриваються своїми системними поточковими діаграмами, що відображують суть економічних механізмів функціонування відповідних галузей житлово-комунального господарства. На імітаційній моделі методом сценарно-стратегічних експериментів автором проведені відповідні експерименти, направлені на дослідження різних стратегій розвитку і реформування житлово-комунального господарства регіону, а також на їх фінансове забезпечення.

В третьому розділі “Розробка механізмів реформування і розвитку житлово-комунального господарства регіону” проведено аналіз економічного стану підприємств житлово-комунального господарства Харківської області. Розроблена імітаційна модель була адаптована до умов конкретного об’єкту цього регіону, а саме житлово-комунального господарства міста Харкова (рис.4).

Рис. 4. Адаптована імітаційна модель
житлово-комунального господарства м. Харкова

Центральною підсистемою імітаційної моделі є підсистема “Бюджет Харкова”, з якою взаємодіють усі інші підсистеми. Вибір житлово-комунального господарства міста Харкова був обумовлений тим, що обласні і регіональні програми реформування та розвитку житлово-комунального господарства складаються із міських програм міст обласного та районного підпорядкування.

Для кожної з підсистем розроблені детальні моделі. Автором розроблено методика проведення сценарно-стратегічних експериментів на імітаційній моделі. На рис.5 представлено прогностичний сценарій еволюційного процесу оновлення комунальних мереж водопостачання за рахунок потенціалу енергозбереження, можливості направлення частки цього потенціалу на покриття дотацій з міського бюджету. Потенціал енергозбереження у 2006 р. практично дорівнює плановим

збиткам підприємства, а з 2007 р. значно їх перевищує. Таким чином, держава фактично підтримує за рахунок дотацій низьку енергоефективність комунальних підприємств.

Рис. 5. Сценарій оптимістичного процесу оновлення комунальних мереж водопостачання за рахунок потенціалу енергозбереження

На основі аналізу існуючих схем управління житлово-комунальним господарством автором запропонована система реструктуризації організаційної структури управління житлово-комунальним господарством м.Харкова за допомогою керуючих компаній, яка запроваджує економічний механізм енерго- та ресурсозбереження в житлово-комунальній галузі на всіх рівнях управління й надання житлово-комунальних послуг, що на підставі синергізму приводить до підвищення ефективного функціонування житлово-комунального комплексу (рис.6).

Особливістю запропонованої системи є розмежування функції замовника і об'єкта господарювання, що виробляє і доставляє житлово-комунальні послуги споживачам, а також наявність конкуренції на трьох рівнях управління, а саме: на рівні керуючих компаній, на рівні керуючих будинками та на рівні підрядників. Функцію замовника в запропонованій системі виконує дирекція єдиного замовника, в якості якої може бути структурний підрозділ управління житлово-комунального господарства міста. Дирекція єдиного замовника виконує насамперед координаційні та регулятивні функції, на конкурсній основі передає в делеговане управління керуючим компаніям житловий фонд міста. Ніякі фінансові потоки не проходять через дирекцію єдиного замовника. Фінансовий механізм взаємозв'язку між керуючою компанією та керуючими будинками

побудовано таким чином, що зменшення витрат на виконання підрядних робіт стимулює керуючих будинками.

Рис. 6. Реінжиніринг системи управління житлово-комунальним господарством м. Харкова за допомогою керуючих компаній

У дисертації автором показано, що керуючою компанією може бути підприємство будь-якої форми власності. Як приклад наведено механізм реструктуризації комунального підприємства КВЖРЕП-2 Московського району Харкова в дві керуючі компанії (рис.7) та розроблена імітаційна модель оцінки ефективності реструктуризації цього підприємства.

Запропоновано механізм виходу на рівень беззбитковості шляхом реструктуризації фонду заробітної плати та зменшення експлуатаційних витрат і алгоритм оцінки ефективності реструктуризації на засадах методу порівняльного аналізу із застосуванням формули: Економічний ефект = Альтернативні витрати + Доходи реструктуризації - Витрати реструктуризації.

Керуючі компанії повинні охоплювати значний ринок житлово-комунальних послуг, тому найбільш важливими і першочерговими в реформуванні процесів управління розвитком і реформуванням ЖКГ є створення реального ринку управляючих компаній з житлово-комунального обслуговування. На практиці це повинно знаходити своє відображення в пропозиції послуг різних управляючих компаній з переліком послуг за змістом і параметрами експлуатації житлового будинку та їх цінах.

Рис. 7. Реструктуризація КВЖРЕП-2 Московського району м. Харкова

Автором запропоновано механізм використання малого бізнесу на основі франчайзингу як інструмента розповсюдження передових технологій у сфері надання житлово-комунальних послуг. Рекомендована схема ринку житлово-комунальних послуг з використанням системи франчайзингу наведена на рис. 8.

Рис. 8. Структурна схема формування ринку житлово-комунального обслуговування на основі франчайзингу

Переваги нових створених керуючих компаній на основі франчайзингу полягають у тому, що мале підприємство може використовувати досвід і кваліфіковані консультації з боку франчайзера.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової задачі – розробки теоретичних основ та науково-методичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного механізму управління розвитком та реформуванням житлово-комунального господарства регіону в цілому та окремих його підприємств, що виявляється в таких головних наукових і практичних результатах:

1. Аналіз літературних джерел показав, що житлово-комунальне господарство є однією з найбільш складних багатофункціональних систем в економіці України. Стабільність функціонування даного комплексу значною мірою визначає ефективна діяльність практично всіх галузей виробничої і соціальної інфраструктур, формує життєву сферу населення. Система житлово-комунального господарства, що дісталася в спадщину від періоду планової економіки, є вкрай неефективною й витратною. Підтримка цієї системи в її нинішньому стані не під силу як для споживачів житлово-комунальних послуг, так і для бюджетної системи країни. Існуючі в Україні житлово-комунальні комплекси мають нагальну потребу у відновленні та реформуванні як на загальному, державному рівні, так і на рівні окремо взятого регіону.

2. В процесі формування перспективних напрямків розвитку існуючого житлово-комунального господарства України повинні бути розроблені заходи щодо вдосконалення системи економіко-організаційного управління житлово-комунальними комплексами, яка б забезпечувала створення умов для успішного реформування ЖКГ на засадах розмежування функцій власника і господарюючого суб'єкта та формування договірних відносин. У зв'язку з цим необхідні спеціальні організаційні форми, що націлюють господарський механізм на роботу в ринкових умовах. Розробку названих заходів доцільно здійснювати на основі відповідних організаційних структур, представлених в дисертаційній роботі.

3. Сформульована загальна концепція узгодження економічних інтересів споживачів і виробників житлово-комунальних послуг з використанням тарифно-цінового механізму та елементів державного регулювання. Суть концепції полягає в зменшенні непродуктивних витрат при наданні житлово-комунальних послуг, що забезпечує можливість зниження тарифів на житлово-комунальні послуги.

4. Розроблена імітаційна модель житлово-комунального господарства, що дозволяє розрахувати варіанти його розвитку в умовах різної тарифної політики, стану зовнішнього середовища і прийнятих виробничих та інвестиційних рішень. Модель складається з блоків, кожен з яких моделює інфраструктуру та тарифно-цінову політику на підприємствах водопостачання і водовідведе-

дення, теплопостачання та обслуговування житлового фонду. Для аналізу впливу зовнішнього середовища модель доповнена блоками, що моделюють ринок праці та бюджет міста.

5. Розроблена методика проведення на імітаційній моделі направлених експериментів, яка заснована на засадах сценарно-стратегічного підходу і дозволяє оцінити варіанти розвитку і реформування житлово-комунальних підприємств з урахуванням впливу навколишнього середовища та прийнятих виробничих і інвестиційних рішень. Цей підхід дозволяє формувати не тільки обґрунтовані організаційно-економічні рішення, а і фінансове забезпечення регіональних програм розвитку та реформування житлово-комунальних комплексів.

6. У процесі реформування регіональних житлово-комунальних комплексів повинні бути розроблені заходи щодо вдосконалювання організаційної структури управління, що забезпечує створення умов для успішного реформування житлово-комунального господарства регіону та розмежує функції власника і господарюючого суб'єкта і вирішує організаційно-економічні проблеми, які виникають при реформуванні житлово-комунальної сфери.

7. У дисертації обґрунтовується створення інституту уповноважених керуючих компаній як ефективного способу розвитку ринкових відносин в житлово-комунальному господарстві. Основна вимога при формуванні або виборі керуючої компанії – орієнтованість на задоволення потреб наймачів і власників житла щодо надання їм житлово-комунальних послуг. На основі аналізу існуючих систем управління житлово-комунальним господарством у районах і містах України запропонована система управління процесом його функціонування, що передбачає формування конкурентних основ і розширення кола учасників господарського процесу.

8. Основним напрямком розвитку сфери ЖКГ регіону повинна стати демонополізація ринку житлово-комунальних послуг, тобто цілеспрямований розвиток ринку конкуруючих підприємств з введенням в нього приватних компаній, для чого в обов'язковому порядку необхідно приймати рішення і створювати умови для розвитку приватного бізнесу в даній сфері. В дисертації приведена методика реструктуризації КВЖРЕП-2 Московського району міста Харкова в дві керуючі компанії та запропоновано алгоритм оцінки ефективності реструктуризації на засадах методу порівняльного аналізу із застосуванням формули: Економічний ефект = Альтернативні витрати + Доходи реструктуризації - Витрати реструктуризації.

9. Розроблена та реалізована імітаційна модель реструктуризації підприємств житлово-комунального господарства в керуючі компанії, що дозволила оцінити ефективність реструктуризації КВЖРЕП-2 Московського району міста Харкова.

Монографії

1. Оптимизация управления процессом деятельности строительного предприятия: Монография / Торкатюк В.И., Дмитрук И.А., Стадник Г.В. А.Л.Шутенко и др. Под общей ред. д.т.н. проф. В.И. Торкатюка. – Харьков: ХНАГХ, 2004. – 552 с. (*Особистий внесок автора: розроблена багатofакторна динамічна модель, яка враховує ступінь впливу ефективності використання складових елементів господарської діяльності, які можуть бути адаптовані до житлово-комунального господарства*).

Статті у фахових виданнях:*особисті*

2. Шутенко А.Л. Конкурсний відбір претендентів на посаду керівника закладу освіти, що є у загальнодержавній власності // Коммунальное хозяйство городов: Науч.-техн. сб. Вып.34. Серия: Экономические науки. – К.: Техніка, 2001. – С.273-277.
3. Шутенко А.Л. Диагностика организации управления инновационным потенциалом систем местного самоуправления современных городов // Вісник Національного університету “Харківський політехнічний інститут”. Збірник наукових праць. Тематичний випуск: Розвиток обліку та аудиту як основи інформаційно-аналітичної системи підприємства. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2005. - №58, Т.1. – С.49-56.
4. Шутенко А.Л. Стратегия формирования механизма разработки и реализации стратегического управления предприятием на основании инновационного подхода // Коммунальное хозяйство городов: Науч.-техн. сб. Вып. 68. Серия: Экономические науки. – К.: Техніка, 2006. – С.80-89.

у співавторстві

5. Шутенко А.Л., Черноморденко Г.В. Підвищення ефективності інформаційного забезпечення управління в будівництві // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць. Вип.7 (50). – С.50-53. (*Особисто автору належить розробка інформаційних систем при зведенні об'єктів житлово-комунальної галузі*).
6. Стадник Г.В., Торкатюк В.І., Кузнецов А.І., Світлична Т.І., Шутенко А.Л., Калмикова І.В. Концептуальні положення початкової економічної освіти в загальноосвітніх навчальних закладах (ліцєях) України // Коммунальное хозяйство городов: Науч.-техн. сб. Вып.65. Серия: Экономические науки. – К.: Техніка, 2005. – С. 396-411. (*Автору особисто належить розробка положень по формуванню наукового потенціалу для ЖКГ*).
7. Шутенко Л.Н., Торкатюк В.И., Пан Н.П., Воронина О.С., Шутенко А.Л., Мураев Е.В. Моделирование восстановления инфраструктуры водопроводно-канализационного хозяйства г. Харькова при реализации энергосберегающих проектов // Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит. – Харків, 2006. - №7. – С. 29-38. (*Автору особисто належить розробка імітаційних моделей функціонування житлово-комунальних підприємств міста*).

8. Торкатюк В.И., Пан Н.П., Углов В.И., Левицкий А.В., Мураев Е.В., Шутенко А.Л., Воронина О.С., Конышев Г.А., Ветренко-Хрусталева Т.Н. Управляющая компания как основное звено экономического механизма энерго- и ресурсосбережения в жилищно-коммунальной отрасли. // Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит. – 2006. - №12. – С. 21-28. *(Автором особисто запропонована нова структура управління житловим фондом міста).*

Статті у інших наукових виданнях:

особисті

9. Шутенко А.Л. Проблемы алгоритмизации структур управления проектами сложных социально-экономических систем городского комплекса с учетом инновационных подходов // Коммунальное хозяйство городов: Науч.-техн. сб. Вып.47. Серия: Технические науки и архитектура. – К.: Техніка, 2003. – С.91-102.
10. Шутенко А.Л. Формирование социально-экономических систем оптимального государственного управления и местного самоуправления // Коммунальное хозяйство городов: Науч.-техн. сб. Вып. 51. Серия: Технические науки и архитектура. – К.: Техніка, 2003. – С.203-213.
11. Шутенко А.Л. Особенности оценки состояния социально-экономической среды регионов для инновационного развития его приоритетных составляющих на основе научного потенциала // Науковий вісник будівництва. Вип.32. – Харків: ХДТУБА ХОТВ АБУ, 2005. – С.193-202.

у співавторстві

12. Семенов В.Т., Торкатюк В.И., Петрова В.Ф., Шутенко А.Л., Золотова Н.М., Горбачева Ю.И., Дмитрук И.А. Формирование имитационной модели управления производственными процессами на уровне жилищно-коммунального предприятия // Коммунальное хозяйство городов: Науч.-техн. сб. Вып.53. Серия: Технические науки и архитектура. – К.: Техніка, 2003. – С.247-257. *(Особистий внесок автора: сформульована загальна концепція узгодження економічних інтересів споживачів та виробників житлово-комунальних послуг).*
13. Торкатюк В.И., Шутенко А.Л., Соболева Г.Г. Инновационная политика научно-технического развития міста: Курс лекцій для викладачів, слухачів факультету післядипломної освіти і студентів. – Харків: ХДАМГ, 2003. – 74. с. *(Особистий внесок автора: розроблені теоретичні передумови організації прогнозування і планування розвитку житлово-комунальної інфраструктури міст).*
14. Торкатюк В.И., Золотова Н.М., Васильев Д.И., Тремполец О.В., Прыжкова О.Ю., Прав Ю.Г., Шутенко А.Л., Свичка С.А., Виноградская О.М., Аль Радван Осама, Бутник С.В. Совершенствование систем матричной технологии разработки организационно-технологических проектов формирования продукции капитального строительства // Коммунальное хозяйство городов: Науч.-техн. сб. Вып.63. Серия: Архитектура и технические науки. – К.: Техніка, 2005. – С.117-129. *(Особистий внесок автора: розроблена методика забезпечення моніторингу реалі-*

зації організаційно-технологічних рішень зведення об'єктів житлово-комунальної галузі з урахуванням розвитку пріоритетних наукових складових).

15. Семенов В.Т., Торкатюк В.И., Шутенко А.Л., Ачкасов И.А., Хомутенко А.В., Свичка С.А., Степаненко С.А., Фесенко Ю.Л., Пруненко Д.И., Черноморденко Г.В., Дмитрук И.А. Формирование инфраструктуры жилищно-коммунального хозяйства городов на основе ресурсосберегающих технологий // Научный вестник строительства. Вып. 33. – Харьков: ХДТУБА ХОТВ АБУ, 2005. – С.12-21. *(Особисто автору належить розробка стратегії визначення, підготовки і впровадження проектів з енергозбереження з метою скорочення витрат, залучення та повернення інвестицій).*
16. Торкатюк В.И., Сидоренко О.Л., Соколов Д.В., Золотова Н.М., Неверчук О.М., Шутенко А.Л., Даниленко О.Л., Прижкова О.Ю., Богдан Н.М. Проблемы захисту міського житлового фонду від радіаційного забруднення і шляхи їх вирішення // Коммунальное хозяйство городов: Науч.-техн. сб. Вып.64. Серия: Технические науки. – К.: Техніка, 2005. – С.10-22. *(Особистий внесок автора заключається в розробці схеми взаємозв'язку функціонування житлового фонду і радіаційного забруднення).*

Матеріали конференцій:

особисті

17. Шутенко А.Л. ПолідімENSIONАЛЬНІ структури управління проектами систем міського комплексу // Теорія і практика державного управління та місцеве самоврядування: Матеріали III Міжнародного наукового конгресу. Вып.2. – Харьков, 2003. – С.147-149.
18. Шутенко А.Л. Стратегия формирования механизма разработки и реализации стратегического управления предприятием на основе инновационного подхода // Матеріали наук.-практ. конф. „Удосконалення економічних структур будівельної галузі в умовах трансформації економіки України до ринкових відносин”. – Харьков: ХНАМГ, 2005. – С. 24-26.
19. Шутенко А.Л. Формирование рациональных систем повышения экономической эффективности развития регионального рынка жилищно-коммунальных услуг // Материалы XXXIII научно-технической конференции преподавателей, аспирантов и сотрудников Харьковской национальной академии городского хозяйства. Программа и тезисы докладов. Часть 3. Общественно-экономические науки. – Харьков: ХНАГХ, 2006. – С.124.

у співавторстві

20. Семенов В.Т., Торкатюк В.И., Петрова В.Ф., Шутенко А.Л., Золотова Н.М., Горбачева Ю.И., Дмитрук И.А. Формирование имитационной модели управления производственными процессами на уровне жилищно-коммунального предприятия // Материалы Всеукр. науч.-практ. конф. “Проблемы реализации реформирования отрасли жилищно-коммунального хозяйства”. – Харьков: ХГАГХ, 2003. – С.21-24. *(Автору особисто належить розробка загального економі-*

чного механізму функціонування житлово-комунального господарства).

21. Бабаєв В.Н., Семієнов В.Т., Торкатюк В.И., Шутенко А.Л., Пан Н.П., Золотова Н.М., Бутник С.В. Совершенствование системы управления инфраструктурой города на основе внедрения стратегического планирования инновационного менеджмента // Материалы Всеукр. науч.-практ. конф. “Проблемы реализации реформирования отрасли жилищно-коммунального хозяйства”. – Харьков: ХГАГХ, 2003. – С.29-31. *(Автору особисто належить розробка концепції планування оновлення ЖКГ в інфраструктурі міста).*
22. Шутенко А.Л., Петрова В.Ф., Горбачева Ю.И., Юрьева С.Ю. Совершенствование процесса диверсификации – путь выхода Украины из кризисного состояния // Материалы Международной науч.-практ. конф. “Основные системотехнические направления совершенствования диверсификационных процессов строительных предприятий на пути их трансформации к рыночным отношениям”. – Харьков: ХНАГХ, 2004. – С.13-14. *(Автору особисто належить розробка концепції диверсифікації функціонування ЖКГ).*
23. Шутенко А.Л., Куценко Т.Г., Торкатюк В.И., Соболева А.Г., Шумакова Д.Ф., Горбачева Ю.И., Хомутенко А.В. Совершенствование методов и моделей упорядочения денежных потоков при реализации инвестиционных проектов в строительной отрасли // Материалы науч.-практ. конф. „Обеспечение условий эффективности роста предприятий строительной отрасли на основе совершенствования экономических структур”. – Харьков: ХНАГХ, 2004. – С. 53-55. *(Автору належить ідея формування фінансової реалізуємості проекту).*
24. Семенов В.Т., Торкатюк В.И., Шутенко А.Л., Ачкасов И.А., Хомутенко А.В., Свичка С.А., Степаненко С.А., Дмитрук И.А., Черноморденко Г.В. Особенности формирования ресурсосберегающих систем в жилищно-коммунальной отрасли на основе энергетических принципов проектирования и строительства жилых зданий // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції “Проблеми та перспективи енерго-ресурсозбереження житлово-комунального господарства”. – Алушта: ХО НТТ КГ та ПО, ХНАМГ, 2005. – С. 128-134. *(Автору особисто належить розробка концептуальної схеми ресурсозбереження в ЖКГ).*

АНОТАЦІЯ

Шутенко А.Л. Управління розвитком і реформуванням житлово-комунального господарства регіону. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Полтавський національний технічний університет ім. Юрія Кондратюка, МОН України, Полтава, 2007.

Дисертаційна робота присвячена розробці теоретичних, методичних і практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного механізму управління розвитком і рефор-

муванням житлово-комунального господарства регіону. Проведено дослідження управління багатогалузевим комплексом житлово-комунального господарства, що розвивається в умовах ринкових перетворень, запропоновано організаційно-економічний механізм впровадження енергозбереження в галузі, розроблено систему реструктуризації управління житлово-комунальним господарством міста за допомогою керуючих компаній.

У дисертаційній роботі розроблено методи і моделі аналізу сучасних структур управління житлово-комунальним комплексом регіону, які дозволяють прогнозувати розвиток галузі при різних сценаріях його реформування. При цьому одержали подальший розвиток імітаційне моделювання системи житлово-комунального господарства з декомпозицією її на підсистеми та включенням її в систему управління містом.

Ключові слова: житлово-комунальне господарство, житлово-комунальні послуги, організаційна структура, управління житлово-комунальним господарством, імітаційна модель, стратегія розвитку.

АННОТАЦІЯ

Шутенко А.Л. Управление развитием и реформированием жилищно-коммунального хозяйства региона. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.05 – развитие производительных сил и региональная экономика. – Полтавский национальный технический университет им. Юрия Кондратюка, МОН Украины, Полтава, 2007.

В диссертационной работе разработаны методы и модели анализа современных структур управления жилищно-коммунального хозяйства. Проведено исследование управления многоотраслевым комплексом жилищно-коммунального хозяйства, который развивается в условиях рыночных преобразований, предложен организационно-экономический механизм внедрения энергоэкономии в отрасли, разработана система реструктуризации управления жилищно-коммунальным хозяйством с помощью управляющих компаний.

Рассмотрен общий экономический механизм функционирования жилищно-коммунального хозяйства, из которого выделен для исследования тарифно-ценовой механизм как наиболее важный и концентрирующий в себе конфликты субъектов рынка жилищно-коммунальных услуг. Разработана концептуальная схема тарифно-ценового механизма и принципиальные варианты согласования интересов производителей, потребителей жилищно-коммунальных услуг и государства.

Освещены теоретико-методологические основы управления жилищно-коммунальным хозяйством современного города, раскрыта экономическая сущность жилищно-коммунального хозяйства как звена города, отвечающего экономическим и социальным потребностям его жителей; определены признаки жилищно-коммунального хозяйства как сложной динамической системы, в которой выделяются основные подсистемы, влияющие на устойчивость городского развития.

Сформулированы требования и разработана система имитационного моделирования жилищно-коммунального хозяйства.

Имитационная модель построена с использованием метода системного анализа, который позволил рассматривать жилищно-коммунальное хозяйство региона как систему, провести ее декомпозицию на подсистемы, включить ее в систему более высокого уровня и выделить взаимные связи между подсистемами и системами.

Работоспособность системы имитационного моделирования проверена на примере оценки уменьшения дотаций из городского бюджета за счет энергосберегающих мероприятий, выполненных на коммунальных предприятиях водоснабжения и водоотведения города.

Исследования, выполненные в диссертационной работе, показали, что принципиальная возможность привлечения в жилищно-коммунальный комплекс долгосрочных инвестиций определяется тем значительным потенциалом энергосбережения при производстве и оказании жилищно-коммунальных услуг, который имеется в ЖКХ.

На основе существующих схем управления жилищно-коммунальным хозяйством предложена система реструктуризации организационной структуры управления жилищно-коммунальным хозяйством г. Харькова с помощью управляющих компаний, которая внедряет экономический механизм ресурсосбережения в жилищно-коммунальной отрасли, что на основе синергизма приводит к повышению эффективного функционирования жилищно-коммунального комплекса. Предложен механизм реструктуризации коммунальных предприятий в управляющие компании и оценка эффективности реструктуризации.

Ключевые слова: жилищно-коммунальное хозяйство, жилищно-коммунальные услуги, организационная структура, управление жилищно-коммунальным хозяйством, имитационная модель, стратегия развития.

SUMMARY

Shutenko A.L. Management development and reforming of housing and communal services of region - the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of Cand.Econ.Sci. behind a specialty 08.00.05 - accommodation of productive forces and regional economy. - The Poltava national technical university by name of Jury Kondratyuk, MES of Ukraine, Poltava, 2007.

Dissertational work is devoted to development of theoretical, methodical and practical recommendations on perfection of the organizational-economic mechanism of management by development and reforming of housing and communal services of region. It is carried out research of management by a diversified complex of housing and communal services which develops in conditions of market transformations, the organizational-economic mechanism of introduction energy saving in branch is offered, the

system of re-structuring of management by housing and communal services by means of the operating companies is developed.

In dissertational work methods and models of the analysis of modern structures of management are developed by a housing-and-municipal complex of region which allow to predict development of branch at different scripts of its reforming. Thus have received the further development imitating modelling of system of housing and communal services with its decomposition on subsystems and its inclusion in the management system of city.

Keywords: housing and communal services, housing-and-municipal services, the organizational structure, management of housing and communal services, imitating model, strategy of development.

Підп. до друку 13.08.2007 р.	Формат 60x84 1/16.	Папір офісний.
Друк на різнографі.	Умовн.-друк. арк. 0,9	Обл.-вид. арк. 1,0.
Тираж 100 прим.	Замовл.№3603	

Харківська національна академія міського господарства
61002, Харків, вул. Революції, 12

Сектор оперативної поліграфії ІОЦ ХНАМГ,
61002, Харків, вул. Революції, 12